

---

АЛЕКСЄЄВА Є.В.,  
аспірант,  
КНЕУ ім.В.Гетьмана,  
м. Київ

## ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ

*У статті визначено особливості реалізації особистісно-зорієнтованого підходу в економічній освіті. Визначено актуальність теми. Автор статті розкрив особливості становлення суб'єктної позиції студентів у процесі навчання як умови їхньої підготовки до виховання економічної культури студентів в особистісно орієнтованому навчальному процесі. Визначив підходи різних авторів. Автором статті зроблено висновок, що особистісно-орієнтований підхід у навчанні, зокрема і в економічній освіті, є умовою запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні.*

**Ключові слова:** особистість, особистісно-орієнтоване навчання, індивідуальний підхід.

*В статье определены особенности реализации личностно-ориентированного подхода в экономическом образовании. Определены актуальность темы. Автор статьи раскрыл особенности становления субъектной позиции студентов в процессе обучения как условия их подготовки к воспитанию экономической культуры студентов в личностно ориентированном учебном процессе. Определил подход разных авторов. Автором статьи сделан вывод, что личностно-ориентированный подход в обучении, в том числе и в экономическом образовании, является условием внедрения европейских стандартов высшего образования в Украине.*

**Ключевые слова:** личность, личностно-ориентированное обучение, индивидуальный подход.

*The article revealed the peculiarities of subject position of students in the learning process as a condition of their training to the education of students in the economic culture of personality-oriented learning process. Defined the approach of different authors. The author concluded*

© Алєксєєва Є.В., 2013

*that the student-oriented approach in training, including in economic education is a prerequisite implementation of European standards of higher education in Ukraine. The paper defines the characteristics of the student-centered approach to economic education. Identified the relevance of the topic.*

**Key words:** individual, student-centered learning, personal approach.

**Актуальність теми.** Нині в Україні поглиблюються процеси демократизації всього суспільного життя, які тісно пов'язані з освітніми процесами. Слід переосмислити головні принципи організації навчання, трансформації методів та прийомів, які сприяли б перетворенню навчання в засіб всебічного розвитку особистості, зміни освітньої парадигми з когнітивно орієнтованої на особистісно орієнтовану.

Традиційна когнітивно орієнтована освіта вирішує завдання формування знань, умінь і навичок як першочергових, залишаючи на другому плані проблеми розвитку особистості. У результаті спеціаліст не має достатньої підготовки до виконання необхідних професійних функцій, до формування в економічній освіті актуальних для сучасного етапу розвитку суспільства цінностей, норм, наприклад, економічних.

Завдання поліпшення підготовки майбутніх фахівців зумовило потребу у розробці сучасної концепції професійної освіти і новітніх підходів до системи професійного навчання. Серед багатьох принципів професійної підготовки одне з найвизначніших місць на даному етапі посідає особистісний підхід до студентів, що означає врахування індивідуальних особливостей особистості.

Аналіз наукових розвідок з питання особистісно-орієнтованого підходу свідчить, що в даній сфері досліджень існує декілька напрямків: розкриття „парадигмальної формули” сучасного гуманістичного підходу (С.І.Подмазін, А.Маслоу); виокремлення засобів осо-

бистісно-орієнтованого навчання і виховання учнів та студентів (І.Д.Бех [1], О.В.Бондаревська, В.І.Євдокімова, О.С. Падалка та ін.); формування творчої особистості майбутнього вчителя (В.І.Андрєєва, Д.Б.Богоявленська, Н.В.Кічук, В.О. Моляко).

Стратегією особистісно-орієнтованого навчання є поєднання виховання та освіти в єдиний процес соціально-педагогічного захисту, підтримки та розвитку студентів, підготовки їх до самостійної професійної самореалізації.

**Мета** нашого дослідження – розкриття особливостей становлення суб'єктної позиції студентів у процесі навчання як умови їхньої підготовки до виховання економічної культури студентів в особистісно орієнтованому навчальному процесі.

Необхідність розв'язання цієї проблеми у запропонованій статті пояснюється тим, що сьогодні теоретики і практики критично переосмислюють свої погляди стосовно проблеми індивідуалізації навчання, спираючись при цьому на цілісний, діяльнісний і динамічний підходи до вивчення особистості, діалектично застосовуючи раніше нагромаджені знання і практичний досвід у цій галузі.

**Виклад основного матеріалу.** Проблема індивідуально орієнтованого підходу в сучасній дидактиці є найбільш розробленою, а сам індивідуальний підхід залишається одним із провідних принципів педагогіки.

Дослідження цієї проблеми можливе лише за умови, коли будуть чітко визначені основні поняття, які використовуються, та встановлені

взаємозв'язки між ними. Такими поняттями для нас є індивідуальний підхід, індивідуалізація навчання.

І. Якиманська, аналізуючи попередні положення дослідників особистісно орієнтованого підходу до навчання, вбачає в них багато спільного: а) основним джерелом розвитку особистості визнається навчання; б) особистість формується із заздалегідь спланованими якостями і здібностями; в) під «розвитком» розуміємо здобуття знань, умінь і навичок; г) визначення механізму засвоєння навчальних взаємодій виступає як основне джерело розвитку особистості. Ці положення, на думку вченої, не відповідають сучасній ідеї особистісно орієнтованого навчання. На її погляд, у них ігнорується неповторний суб'єктивний досвід індивіда. «Суб'єктивний досвід», за І. Якиманською, означає «досвід життєдіяльності, що набувається дитиною до школи в умовах сім'ї, соціокультурного оточення, у процесі сприйняття і розуміння нею світу людей і речей» [11, с. 32].

Суть особистісно орієнтованої педагогіки, за І. Якиманською, складає «визнання учня головною дійовою фігурою всього освітнього процесу» [12, с.36].

Особистісно орієнтоване навчання відповідає принципам природовідповідності, культуровідповідності, індивідуально-особистісного підходу, що сприяє розвитку образного сприйняття і творчого мислення, формуванню емоційно-особистісного ставлення до навчання.

Серед багатьох інших принципів професійної підготовки одне з найважливіших місць посідає індивідуально орієнтований підхід до студентів, що в широкому розумінні означає врахування індивідуальних особливостей особистості.

Педагог виступає в ролі організатора. Організація навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язування проблем. Але головне

– необхідно створити атмосферу доброзичливості й порозуміння. Цим вимогам відповідають особистісно зорієнтовані педагогічні технології. Їхня ефективність залежить від того, якою мірою реалізує свій життєвий потенціал студент, як враховано його вікові та індивідуальні психологічні особливості. Інноваційний освітній простір ХХІ століття визначатиме особистісно зорієнтоване навчання, проектні, ігрові технології навчання, технології дистанційного навчання. Саме вони озброять студентів ключовими компетенціями, необхідними для життя.

Особистісно зорієнтоване навчання – це навчання, центром якого є особистість студента, її самотність, самоцінність, суб'єктивний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти. Особистісно зорієнтований підхід поєднує навчання й виховання в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту розвитку дитини, підготовку її до життєтворчості.

Сьогодні в педагогічній науці яскраво заявляє про себе особистісно орієнтований підхід як такий, що забезпечує створення нових механізмів навчання і виховання та ґрунтується на принципах глибокої поваги до особистості, самостійності особи, врахування індивідуальності. Особистісно орієнтований підхід має суттєво гуманізувати навчально-виховний процес, наповнити його високими морально-духовними переживаннями, утвердити принципи справедливості і поваги, максимально розкрити потенційні можливості дитини, стимулювати її до особистісно розвивальної творчості. «Особистісно зорієнтоване виховання – це утвердження людини як найвищої цінності, навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети», – вважає І. Д. Бех [1].

Досліджуючи сутність самостійної роботи студентів, неважко помітити, що науковці, прагнучи до комплексного розв'язання проблеми організації самостійної роботи студентів і

виділяючи різні її аспекти, важливе місце відводять саме здійсненню індивідуально орієнтованого підходу до студентів.

Але при цьому виявляється, що різні автори неоднаково тлумачать способи його здійснення. Найчастіше індивідуально орієнтований підхід розуміється як вичленення психологічних ознак індивідуальних особливостей особистості:

а) мотивації та установки особистості, процесуальних характеристик мислення, обсягу оперативної пам'яті (Ю.М.Кулюткін, Г.С.Сухобська);

б) рівня сформованості індивідуального стилю діяльності (Н.С.Скопеїна, Г.І.Шукін;

в) властивостей нервової системи (К.М.Гуревич, В.Д.Небиліцин).

Основою теоретичної концепції індивідуалізації навчальної діяльності вважають (за А.А.Кірсановим) три основні категорії: особистість, діяльність та розвиток [2].

Суттєвий внесок у розв'язання проблеми індивідуалізації навчання зробив Л.С.Виготський, який висунув концепцію суспільно-історичного походження психічних функцій, за якою формування знань, умінь та психічних процесів відбувається в ході засвоєння індивідом досвіду. Ця концепція утверджувала положення про провідну роль навчання в онтогенезі людини [1]. Знання типологічних особливостей навчально-пізнавальної діяльності студентів дозволяє вирішити питання індивідуалізації навчання.

“Індивідуалізація навчання — це не пристосування до рівня навченості учня шляхом зниження об'єктивних умов, а послідовний цілеспрямований розвиток школяра на основі знання його індивідуально-психологічних особливостей в умовах колективної діяльності” [3].

Підхід такого зразку забезпечує формування особистості у цілому, а не лише її навчального потенціалу без урахування професійної спрямованості, суспільної активності, уміння

приймати рішення та інших особистісних характеристик. Це у свою чергу після закінчення навчання призводить до повної готовності випускників до функціонування у робочому середовищі на високому рівні, а також до професійної комунікації.

Підсумковий аналіз праць із проблеми здійснення індивідуально орієнтованого підходу до організації самостійної роботи дає підстави для таких узагальнень:

1) відчувається певна довільність у використанні термінів “індивідуалізація”, “індивідуальний підхід”;

2) індивідуалізація навчання передбачає глибоке вивчення індивідуальних особливостей тих, хто навчається, і на цій основі формування динамічних, типологічних груп;

3) індивідуально орієнтований підхід - конкретна форма організації навчання, яка створює оптимальні умови для реалізації дидактичного принципу індивідуалізації.

Отже, організація навчального процесу в контексті особистісно орієнтованого підходу у вищому закладі освіти передбачає орієнтацію на особистість студента, його цілі, мотиви, уподобання, що забезпечується використанням відповідних методів і засобів навчання, а також створення необхідних умов; урахування індивідуального досвіду в єдності трьох компонентів – когнітивного (знання), операційного (способи виконання дій), аксіологічного (установки, цінності) набутого студентом як суб'єктом пізнання. Побудова навчання на основі особистісно орієнтованого підходу повинна відбуватися на основі врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів; їхньої самостійності в навчанні, що реалізується у визначенні цілей і завдань курсу безпосередньо самими студентами, виборі ними прийомів навчання; активний, творчий характер завдань, спрямованих на розвиток саморегуляції, самоконтролю, самооцінки студентами результатів своєї діяльнос-

ті. У процесі реалізації особистісно орієнтованого підходу до навчання поточний контроль є найефективнішим, тому що, порівняно з проміжним і підсумковим видами контролю, має менш стандартизовані цілі, завдання й форми. Такий вид перевірки дає змогу повною мірою реалізувати всі функції контролю студента як активного учасника навчального процесу. Зміна форм, способів, методів, видів контролю, кількісна і якісна оцінки, збільшення кількості контрольних завдань і множинність варіантів відповідей і способів їхнього виконання сприяє його самовираженню.

Орієнтація навчання на особистість передбачає створення оптимальних умов використання різних джерел наукової інформації для кожного студента при опануванні знань.

Працюючи над розробкою моделей занять, треба прагнути побудувати їх на оптимальному поєднанні традиційних, перевірених часом принципів дидактики, таких як науковість, відповідність віковим особливостям з інноваційними підходами особистісно орієнтованого навчання. Ознаками цієї технології є такі:

- студент усвідомлює мету заняття як важливу особисто для себе;
- засвоєння знань відбувається переважно під час активної діяльності студентів;
- студент – особистість із власним досвідом, тому результативність навчання у значній мірі залежить від умінь використовувати індивідуальний досвід студента;
- при застосування активних методів навчання важливою є стадія евокації, тобто актуалізації знань окремого студента, групи в цілому;
- сучасне заняття – це продуктивний урок, на якому ученю відтворює набуті знання при опануванні нового змісту;
- ефективне навчання не може бути нудним;
- на заняттях студенти вчатьс я вчитися, бо не можливо всього навчи-

ти, але можна навчитися вчитися. Ось чому прогресивним методом є диференціація з індивідуальними програмами діяльності студентів;

- важливою ознакою є надання студентам свободи вибору варіантів завдань, способів їх виконання, форм звіту за результати роботи;
- студенти пам'ятають, що право вибору завжди має врівноважуватися усвідомленою відповідальністю за свій вибір;
- найважливішим джерелом мотивації є потреби та інтереси самих студентів.

Для того, щоб педагогічне спілкування мало всі риси діалогічності, вони повинні відповідати таким критеріям:

- визначення рівності особистісних позицій, відкритість і довіра між партнерами. Це передбачає визначення активної ролі, реальної участі слухача у процесі навчання;
- можливість для кожного учасника комунікації викласти свою позицію, пошук рішень у процесі взаємодії з урахуванням думок кожного учасника [6, с.20].

Роль викладача в організації особистісно-орієнтованого навчання полягає в тому, щоб:

- навчити слухача бути критичним до себе та до своїх дій, надати йому необхідний простір для самоактуалізації особистості;
- забезпечити слухачеві статус співавтора навчального процесу, створити сприятливі умови для плідного засвоєння знань;
- актуалізувати мотиваційні ресурси, стимулювати процес формування і розвитку в структурі мотиваційної сфери особистості слухача гуманістично орієнтованих потреб, мотивів, цілей;
- орієнтуватись на внутрішній світ слухача (потреби, почуття, прагнення, ідеали, цінності тощо) [6, с. 21].

Особистісно-орієнтоване навчання у вищій школі полягає в організації



навчально-виховного процесу на таких засадах:

- зосередження на потребах студентів;
- створення умов для емоційного благополуччя студентів;
- створення умов для співпраці і співтворчості між студентом, з одного боку, і викладачем, з другого;
- створення ситуацій вибору і відповідності;
- створення умов для досягнення кожним студентом реально можливого для нього в певний період рівня успішності, вихованості та розвитку;
- пристосування методики навчання до навчальних можливостей студентів, максимально можлива індивідуалізація;
- створення умов для самопізнання, саморозвитку і самонавчання, осмисленого визначення своїх можливостей та цілей;
- студент постає як суб'єкт навчання.

**Висновки.** Останніми роками особистісно орієнтований підхід нестримно завойовує освітній простір України. А це стало можливим завдяки суспільно-політичним, економічним, соціальним перетворенням, що сталися в нашій країні в останнє десятиліття. Змінилися ціннісні орієнтації, і в якості найбільшої цінності відповідно до проголошених принципів гуманізації і демократизації суспільства визнається вільна, розвинена і освічена особа, здатна жити і творити в умовах світу, що постійно міняється. А це може бути досягнуто лише при особистісно

орієнтованому підході до освіти і виховання, коли враховуються потреби, можливості і схильності студента, і він сам виступає разом з викладачем в ролі активного суб'єкта діяльності.

Проведений огляд дозволяє нам зробити такі висновки:

- поняття “особистісно-орієнтоване навчання” є комплексним, що включає підходи й особливості, спрямовані на створення умов для повноцінного виявлення і розвитку індивідуальних рис навчання слухача;
- особистісно-орієнтоване навчання покликане створити умови для самоосвіти, саморозвитку, самореалізації;
- особистісно-орієнтоване навчання має такі компоненти: мотиваційний, ціннісний, особистісний, розвивальний;
- при реалізації особистісно-орієнтованого навчання студент із об'єкта перетворюється на суб'єкт діяльності, стає співавтором творчості;
- особистісно-орієнтована підготовка покликана виконувати функцію проектування й розвитку активної особистості професіонала;
- до особистісно-орієнтованого навчання застосовуються такі підходи: андрагогічний, гуманістичний, діалогічний, ситуативний;
- при застосуванні особистісно-орієнтованого навчання змінюється роль викладача. Він стає співучасником відкриття, які досягаються спільно із слухачами під час занять.

### ЛІТЕРАТУРА:

1. Виготский Л.С. Собрание сочинений: В 6 т. - М, 1993. -Т.3. - 164 с
2. Кирсанов А.А. Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема. - Казань: Изд-во Казан, ун-та, 2001. - 224 с.
3. Кулюткин Ю.Н., Сухобская Т.О. Индивидуальные различия в мыслительной деятельности взрослых учащихся. - М.: Педагогика, 1999. -110 с.

4. Федоров М.П. Індивідуально орієнтований підхід як основа організації самостійної роботи // Матеріали I Міжнародної Інтернет-конференції „Нові виміри сучасного світу”. Том 1. Частина 1 – Мелітополь, 2005. С. 121–123.
5. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗИН 1998 – 204 с.
6. Дерев'янка Н. Особистісно зорієнтоване навчання: досвід впровадження / Н. Дерев'янка // Завуч. – 2008. – № 25. – С. 18–30.
7. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк ; за ред. Л. М. Проколієнко. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Педагогічна газета. – 2001. – № 7 (85), липень.
9. Піхота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технологія. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, корективи / О. М. Піхота. – К., 2000.
10. Рибалка В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: монографія / В. В. Рибалка ; за ред. Г. О. Балла. – К: УППО АПН України, 1998 – 160 с.
11. Якиманская И. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. – М.: Сентябрь. Изд. 2., 2000. – 96 с.
12. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 31–42.